

För hundra år sedan var det fullt ös i Särö med kungar, grosshandlare, salta bad och det slags goda liv som bara pengar kan köpa. För att bevara minnet av glansdagarna har stiftelsen Särö Kulturarv skapat ett digitalt hembygdsmuseum.

Digitala minnen från "Nordens riviera"

Det idylliska Särö i norra Kungsbacka är ödsligt en regnig sensommarsöndag som denna. De kala badklipporna i Särö Västerskog är folktomma och utanför de stora 1800-talsvillorna står exklusiva bilar tyst parkerade. Men på konferensanläggningen Säröhus är det liv och rörelse.

– Jag heter Elin Maria, men jag kallas mestadels för Elin. Jag föddes den 9 februari 1901 i Asa församling i Småland och det var en stor händelse när vi 1906 flyttade från Asa till Särö, säger Maria Fahl Vikander.

Hon står i konferensanläggningens hörsal, iklädd ett hembiträdes vitsvarta dräkt, och läser ur tjänsteflickan Elins dagbok med minnen från början av 1900-talet. I bänkraderna lyssnar mestadels gråsprängda, vithåriga och kala huvuden intresserat. Vi är på stiftelsen Särö Kulturarvs årliga temadag, i år på temat "Herrskap och tjänstefolk". Och ja – Maria Fahl Vikander som läser är mamma till Alicia med samma efternamn.

Anledningen till att tjänsteflickans familj flyttade hit i början av 1900-talet var att pappan, som var smed, hade fått anställning hos Särö Säteris ägare Hans Ygberg. Flytten tycks ha blivit något av en kulturkrock. Hemma i det så kallade "statarhuset" var det Gud och dygdig fattigdom som gällde, i grosshandlarnas semester villor regerade i stället Mammon och

ett odygdigt överflöd.

I början av förra århundradet var badorten Särö den göteborgska elitens tummelplats nummer ett. Här samlades societeten varje sommar för att njuta av salta bad, tennis, golf, middagar och det goda livet i allmänhet. Kungarna Oscar II och Gustaf V var flitiga gäster.

Som tjänsteflicka i herrskapshushållen fick den fromma smedsdottern Elin veta många saker: hur kung Gustav V börjar sin dag (med ett glas vin), hur stora Hjalmar Brantings mustascher är i verkligheten (tillräckligt stora för att man ska kunna se dem bakifrån) och hur viktigt det är att maten serveras från vänster och inte från höger (jätteviktigt).

Efter dagboksläsningen serveras lunch på "Drottning Victorias veranda" en trappa upp på Säröhus. Lax med mandelspån, gröna bönor, potatis och örtsås. Kungsblå heltäckningsmatta. Björn Alarik och Jan Hampf från Särö Kulturarv berättar om stiftelsens mångåriga arbete med att digitalisera, bevara och tillgängliggöra Särös historia. Målet är att skapa ett hembygds-museum på nätet.

– Vi startade stiftelsen för tio år sedan för att rädda alla gamla bilder och historier från glömskan. Då satte vi som långsiktigt mål att digitalisera 5 000 bilder och dokument. Och det har vi gjort nu, lagom till jubileet, säger Björn Alarik.

Särö Kulturarvs årliga temadagar är något av ett undantag från

Maria Fahl Vikander i rollen som hembiträdet Elin.

Bild: Kalle Lekholm

verksamheten i övrigt i och med att de äger rum i den fysiska världen – annars är det mesta digitalt. Något som skiljer stiftelsen från de flesta andra hembygdsorganisationer som ofta inte kommit så långt med digitaliseringen.

– Även om vi intresserar oss för gamla saker ska vi vara moderna och hänga med, säger Jan Hampf.

En annan finess med Särö Kulturarv är att det är en stiftelse och inte en förening. Hembygdsföreningar är ju annars den i särklass vanligaste organisationsformen för lokalhistoriskt intresserade personer.

– Vi valde att starta som en stiftelse och det finns vissa skäl till det. En stiftelse går nämligen inte att rucka på lika lätt som en förening där nya kvastar kan komma och sopa. Men intresset var så stort att vi förutom stiftelsen också har startat en vänförening där fler kan engagera sig, säger Jan Hampf.

Av de över 5 000 dokument som stiftelsen räddat undan glömskan kan man lära sig mycket. Till exempel finns på sajten ett diagram över de många och invecklade släktband som förbinder familjerna som i flera generationer tillbringade somrarna på Särö. Här finns kända Göteborgsnamn som Keiller, Dickson, Wijk, Wallenberg och Pripp, förbundna med ett virrvarr av linjer. Och då är det alltså bara de officiella äktenskapsbanden som redovisas – de faktiska biologiska släktförhållandena bland de gamla Säröfamiljerna är

troligen ännu snårigare.

– Hade de inofficiella streckade linjerna också varit med hade man inte kunnat se någonting, skämtar Björn Alarik.

På sajten kan man också lära sig mer om Elins pappas arbetsgivare – Hans Ygberg. Han köpte Särö säteri 1898 och hade grandiosa planer för badorten, som han kallade för "Västkustens pärla" och "Nordens riviera". Med ekonomisk uppbackning från Knut Wallenberg ville han bygga ett stort badhotell, kasino, järnväg till Göteborg och osmickrande nog också ett stängsel för att hålla "berusad allmoge och deras åkdon" borta.

Med tåget skulle välbemedlade turisthorder enkelt kunna ta sig till Göteborg och andra västsvenska sevärdheter som Trollhättefallen, som Ygberg menade var "bland de största och vackraste i världen och i varje fall näst Niagara de mest berömda". Oj. Förebilden för satsningen var Saltsjöbaden i Nacka som Knut Wallenberg några år tidigare hade varit med och utvecklat till en framgångsrik badort.

Men Ygbergs planer blev aldrig verklighet. Förutom Säröbanan – järnvägen som fram till 1965 trafikerade sträckan Linnéplatsen–Särö. Annars är mycket sig likt, förutom att det nuförtiden inte bara är grosshandlare och kungar utan alla möjliga slags göteborgare som badar här om somrarna. Fast inte en regnig söndag som denna.

Kalle Lekholm

Jan Hampf och Björn Alarik är uppvuxna på Särö, och är två av sex grundare till stiftelsen Särö Kulturarv.

Bild: Kalle Lekholm

Beatrice Keiller och Greta Westin spelar biljard i societetssalongen 1896.
Bidragsgivare: Klas Heyman.

Särö vita damer 1899: Mary Hammarberg, Elisabeth Kuylenstierna, Märta Gyldenstolpe, Alice Trolle, Alexandra Bildt, Dagmar Lyon, Alice Pripp, Mary Weinberg, Greta Westin, Greta Lindström samt Issi Carlson. Bidragsgivare: D. Keiller.

Gövik 1903. Sittande fr.v: Caroline Röhss, Kronprins Gustaf, Alice Keiller och August Röhss. Stående fr. v.: James Keiller, J. M. Flavelle, Gunnar Setterwall, Wollmar Boström, Pontus Qvarnström, H. Dering och E. Banér. Bidragsgivare: D. Keiller.